

# ARANYKAPU

Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére

Szerkesztette:  
Jakab Albert Zsolt – Kinda István



Kriza János Néprajzi Társaság – Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Székely Nemzeti Múzeum

Kolozsvár  
2015

A kötet kiadását támogatta:



Consiliul Județean Covasna  
Kovászna Megye Tanácsa  
Covasna County Council



Köszönet:  
Magyar Néprajzi Társaság  
MTA BTK Néprajztudományi Intézet  
Néprajzi Múzeum

Lektorálta:  
dr. Keszeg Vilmos  
dr. Tánzos Vilmos

A rezümék fordításai: Ilyés Sándor

© Kriza János Néprajzi Társaság  
© Szabadtéri Néprajzi Múzeum  
© Székely Nemzeti Múzeum  
© A szerzők

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**  
**OMAGIU. POZSONY, Ferenc**

**Aranykapu : tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére** / ed.: Jakab Albert Zsolt, Kinda István. – Cluj-Napoca : Kriza János Néprajzi Társaság ; Szentendre : Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2015  
Bibliogr.  
ISBN 978-973-8439-80-1  
ISBN 978-963-7376-62-7

I. Jakab, Albert Zsolt (ed.)  
II. Kinda, István (ed.)  
39(498) Pozsony,F.  
929 Pozsony,F.

Nyomdai előkészítés: IDEA PLUS – Kolozsvár  
Borítóterv és tipográfia: Könczey Elemér  
Számítógépes tördelés: Kolcza Máttyás Barna  
Képfeldolgozás: Szentes Zágon

A borítóhoz használt portré Hlavathy Károly munkája.

Nyomda: GLORIA és IDEA nyomda – Kolozsvár  
Igazgató: Nagy Péter



## BEKÉREZŐ

Ünnepi kötetet tart kezében az olvasó. Egy olyan szakemberét, aki a tudományosság mindegyik pillérét megtestesíti: *tudós*, aki kutat és tudományt művel; *szervező*, aki intézményeket épít fel és működtet; *tanár*, aki ismereteket ad át és generációkat készít fel a szakmai életre. Ezek bármelyikének művelése elégséges ahhoz, hogy a tudomány szempontjából hasznos tevékenységgel és tartalommal töltsön ki egy életpályáját. Mégis Pozsony Ferenc munkássága egyszerűen és szétbonthatatlanul mindhármát jelenti.

A kötet címe jelképes. Az ünnepelt utóbbi évekbeli egyik tudományos érdeklődési köréhez, az abból írt akadémiai székfoglalójához is kötődik. A kapu kiterjedt szimbolikáját néprajzos körökben fölösleges magyarázni. Helyi értéként a *határ*, a *lehetséges*, az *átmenet* képzetét emelnénk ki. Szétválaszt, értékel, közvetít. Elválasztja a sajátot az idegentől, az ismerőst az ismeretlenről, az értékest az értéktelentől. Próbára tesz, szabályoz, átlényegít. Eligazít, összeköt, beavat. Jelöli a helyet, a gazdát, a státust.

*Aranykapu*. Jellemzi az embert, a kutatót, az életművet. Pozsony Ferencet.

*A szerkesztők*





# TARTALOM

A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése (Paládi-Kovács Attila) .....	13
Pozsony Ferenc bibliográfiája .....	17

## INTÉZMÉNY, TUDOMÁNY, KUTATÁS

Paládi-Kovács Attila	
Erdélyi János és a Magyar Tudós Társaság/Tudományos Akadémia .....	37
Kemecsi Lajos	
Az új Néprajzi Múzeum – szándékok, tervek, vágyak .....	45
Cseri Miklós – Sári Zsolt	
Az idősíkok tágulása a szabadtéri múzeumokban .....	57
Balázs Géza	
Nyelvészeti muzeológia, nyelvmúzeum. Elmélet és gyakorlat .....	67
Voigt Vilmos	
Etnoszemiotika – különös tekintettel Délkelet-Európára / a Balkánra .....	79
Horváth István	
Múltbéli pillanatkép Erdély nyelvi rendjéről.	
Az erdélyi többnyelvűség jellegzetességei 1880-ban .....	89
Borsos Balázs	
Moldva népi kultúrájának területi tagolódása	
a <i>Magyar Néprajzi Atlasz</i> térképeinek számítógépes feldolgozása fényében .....	105
Hála József	
Plágium, hibák, tévedések. Kritikai és önkritikai megjegyzések	
kalotaszegi házasságizokás-leírásokhoz .....	115
Bura László	
Csángóföldi élményeim 1953-ban .....	125



Vargyas Gábor	
<i>És a megafon megszólal... Nem menekülhetsz!</i>	
Személyes jegyzetek terepmunkámról (2007) .....	133
Lajos Veronika	
Mozgásban a világ. A több szinterű etnográfia ( <i>multi-sited ethnography</i> ) kérdése ...	163
Vajda András	
A népi kultúra használatának módjai és kontextusai a világhálón .....	173
Bereczki Ibolya	
<i>Akiket a közös ügy összeköt... Kolozsvári beszélgetés Pozsony Ferencsel</i> .....	189

## NÉPMŰVÉSZET, TÁRGY, GYŰJTEMÉNY

Szőcsné Gazda Enikő	
Székelyföldi népművészeti magángyűjtemények	
a 19. század végén és a 20. század elején .....	199
Kinda István	
Faragott sírkövek kutatása Székelyföldön. Havadtő „felfedezett” síremlékei ....	209
Balassa M. Iván	
Kőfaragás, fafaragás. A korai háromszéki kapuk díszítése .....	227
Furu Árpád	
Hagyományos kapuk a Nyárádmentén .....	241
Balogh Balázs – Fülemlé Ágnes	
Egy kapufaragó székely Pennsylvániában .....	261
Dimény Attila	
A dualizmus kori polgári magánépületek és bérházak Kézdivásárhelyen .....	275
Dimény Erika	
<i>Békebeli otthonok. Kiállítás és múzeumpedagógia</i>	
az Incze László Céhtörténeti Múzeumban .....	287

## TÁRSADALOM, ÉRTÉKREND, SZOKÁS

Egyed Ákos	
Orbaiszék társadalma az 1750. évi összeírás tükrében .....	309
Bárth János	
Egy háromszéki székely falusi plébános életmódja és	
tárgyi világa a 18. század közepén .....	317
Gráfik Imre	
Adatok zabolai gróf Mikes János szombathelyi püspök portréjához .....	323
Tánczos Vilmos	
<i>„Pozsony Franciscus et Catharina uxor...”</i>	
Petrás Ince János 19. századi családösszeírásai moldvai csángó falvakban .....	339

Halász Péter	
A paraszti értékrend néhány elemének változása a moldvai magyaroknál .....	347
Ilyés Sándor: Kibeszélés és nyilvános bírálat az <i>Üzemünk Élete</i> című	
kolozsvári lapban (1951–1953) .....	361
Örsi Julianna	
Vérségi és házassági kötelékek a 19. századi Erdélyben	
(kalotaszegi, erdővidéki és bukovinai adatokkal) .....	377
Székely Ferenc	
Férjesülési hozománylevél .....	389
Papp Árpád	
Adalékok a bukovinai székelyek bácskai népeletének	
kutatásához 1941–1944 között .....	395
Lázár Katalin	
Népszokások az erdélyi népi játékokban .....	407
Lukács László	
A karácsonyfa Erdélyben, Moldvában és Bukovinában .....	419
Barabás László	
A marosszéki farsangi szokások és játékok régióbeli arányainak	
történeti és egyházi kontextusa .....	439
Karácsony-Molnár Erika	
Farsangbúcsúztatás egy székelyföldi településen, Csobotfalván .....	455

## MUNKA, GAZDÁLKODÁS, FOGYASZTÁS

Gazda Klára	
Történeti-néprajzi adatok az uzoni Mikesek gazdálkodásához .....	483
Deáky Zita	
A gyermekmunka első kérdőíves vizsgálata Magyarországon .....	509
Simon András	
Szőlőtelepek a Küküllő mentén az 1870-es évek elején .....	521
Mód László	
<i>„...nincs párja Ménesnek, Gyoroknak...”</i>	
A borfogyasztás rítusai a Pósa asztaltársaság példáján .....	533
Keszeg Vilmos	
A tordai sóvágók. Szociometriai elemzés .....	543
Miklós Zoltán	
A rendszerváltás (korondi) győztesei .....	563
Fazakas Emese	
<i>A káposzta</i> „dicsérete” nyelvemlékeink alapján .....	575
Jávorka Kata	
A sertéshús feldolgozásának és fogyasztásának változása a dél-alföldi Zsombón ..	585
Zsigmond Győző	
Magyar népi gombászat Moldvában .....	593

Sárkány Mihály	
Hogyan termelnek és nem termelnek kávé kikuju kisbirtokosok? .....	607

## VALLÁS, NÉPHIT, RÍTUS

Verebélyi Kincső	
„Kiváltképp bölcs és szép szavú...” .....	621
Mohay Tamás	
Csodatörténetek Csíksomlyón. Magyar nyelvű elbeszélések	
Losteiner Leonárd kéziratos <i>Cronologiajában</i> .....	633
Barna Gábor	
„Az Élő Rózsafüzér.” Egy nemzetközi hálózat helyi megvalósulási formái .....	645
Czégényi Dóra	
Sajátos kor – szokványos körkép. A szomszédság színterei	
egy 18. századi szilágysági boszorkányper tükrében .....	653
Kocsis Gyula	
Búcsú a halottól. Siratás, tor, sírjelek Pest-Pilis megyében a 19. század közepén ....	665
Iancu Laura	
„Isten engedje meg!” Az átok .....	677
Komáromi Tünde	
Krízishelyzet, megoldási kísérletek és büntudat: egy katolikus kántornő esete ..	693
Silling István	
Szentsírállítási hagyományok Nyugat-Bácskában .....	703
Povedák István	
A szerzetes és a fehér táltos. A pálos újmitológiától a magyar újmitológiáig .....	711

## SZÖVEGFOLKLÓR, NÉPZENE, NÉPTÁNC

Albert Ernő	
Faragó József, a betlehemezés és a gyermekfolklór kutatója .....	727
Olosz Katalin	
Váradi József balladájának ismeretlen háromszéki változata a 19. századból ...	737
Ráduly János	
A <i>Szilágyi és Hagymási</i> népballada prózaváltozatai .....	753
Magyar Zoltán	
A tengerszem. Folklor adatok egy zabolai tó hagyományköréhez .....	763
Dimény-Haszmann Orsolya	
Jeles napok egy csernátoni gazdanapló tükrében 1918–1946 között .....	769
Pávai István	
19. századi zenés-táncos adatok Havasalföldről és a Székelyföldről .....	787

Gergely Zoltán	
Kölcsönhatások a mezősegi magyar és román karácsonyi énekrepertoárban ..	795
Kürti László	
Kulcsadatközlő-probléma az antropológiában:	
kalotaszegi legények és élmények .....	807
Könczei Csilla	
A '60-as–'80-as évek magyar néptánc kutatásának képe	
a cigány kultúráról. Beszédmódok és osztályozási rendszerek .....	829
Könczei Csongor	
Egy mérai cigánymuzsikus, Berki Ferenc „Árus” portréja .....	841

## NEMZET, EMLÉKEZET, IDENTITÁS

Pál Judit	
A Királyföld rendezésének kérdése a kiegyezés előtti években .....	849
Selmeczi Kovács Attila	
A nemzeti ellenállás jelképei a 19. századi magyar népművészetben .....	855
Jakab Albert Zsolt	
Az ezredik év. A millennium ünneplése és reprezentációi Kolozsváron .....	865
Glässer Norbert	
Konfliktusok és lojalitások határán egy új impériumban. Az erdélyi	
ortodox izraelita hitközségek a budapesti ortodox sajtóban 1925–1944 .....	891
Szőcs Levente	
Világháborúk emlékezete gyergyói népi önéletrajzokban .....	901
Kotics József	
Eltérő etnikumok együttélési modelljei. Kárpát-medencei lokális	
közösségek példái alapján .....	921
Vass Erika	
A két Küküllő közének etnikai sokszínűsége az 1930-as években	
egy gógánváraljai cseléd életén keresztül .....	935
Csíki Tamás	
A társadalmi mobilitás emlékezete a falusi társadalmakban .....	947
Szabó Á. Töhötöm	
A traumától a kulturális örökségig: (emlékezet)politikák	
és a százság lokális konstrukciói .....	959
Peti Lehel	
Etnicitás, nyelvhasználat és migráció egy moldvai csángó településen .....	971
Colta, Elena Rodica	
Identitás-olvasatok egy multikulturális térben.	
Esettanulmány: Székesút község (Arad megye) .....	993

Balázs Lajos	
Nemzet kenyere, magyarok kenyere. Lehet-e a kenyér a nemzeti összetartozás rituális szimbóluma? .....	1005
Ilyés Zoltán	
A moldvai csángók jelenléte Gyimes nemzeti zarándoklataiban .....	1015
Tötszegi Tekla	
Lokális identitás és személyes státus jelzése a bikszádi Nagyboldogasszony-napi ünnepen .....	1033
Fournier, Laurent Sébastien	
A skót kisebbség atlétikai versenyei az Egyesült Államokban .....	1041
Tabula gratulatoria .....	1051
Képek .....	1055



## A 60 ÉVES POZSONY FERENC KÖSZÖNTÉSE

**P**ozsony Ferenc évtizedek óta egyike a magyar néprajztudomány legaktívabb, legeredményesebb művelőinek, vezető egyetemi oktatóinak, kiváló szervező egyéniségeinek, tevékeny szerkesztőinek, akinek nevét, munkásságát nemcsak Erdélyben, de az egész Kárpát-medencében, s azon túl is sokan ismerik és nagyra becsülik.

Egy nevezetes székely község, a háromszéki Zabola szülötte (1955. április 16.), máig hűséges lokálpatriótája. Iskoláit is ott kezdte. Középfiskolai tanulmányait Kovásznán végezte, majd a munkaszolgálatos sorkatonaság éveit kitöltve 1977-ben jutott be magyar–oroszl tanár szakos hallgatóként a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemre. Tanári diplomáját 1981-ben kapta meg, amivel Kézdivásárhelyen előbb egy általános iskolában, majd egy ipari szakközépiskolában helyezkedett el (1981–1990). Néprajzi gyűjtőmunkáját tanári kötelezettségei mellett, iskolai szünetekben kezdte el. Sikeresen folytatta, mert hamarosan összegyűjtött egy kötetre való székely népballadát. Első könyve a Kriterion Könyvkiadó gondozásában jelent meg 1984-ben *Álomvíz martján. Fekete-ügy vidéki magyar népballadák* címen. Számos érdeme mellett említendő, hogy Török Csorja Viola lejegyzésében a dallamok kottaanyaga is megtalálható benne, minek folytán a zenefolklór kutatása szintén sokat nyert ezzel a költőien szép címet viselő kötettel. Szövegeiben is sok újat hozott az 1973-ban *Háromszéki népballadák* címen megjelent testes kötethez képest, melyet Albert Ernő és diákjai gyűjtéseiből Faragó József állított össze.

A Kriza János és követőinek a nyomdokába lépett kézdivásárhelyi tanárt, a fiatal Pozsony Ferencet továbbra is a népköltészet foglalkoztatta. Kézenfekvő volt számára, hogy moldvai kirándulásai során a klasszikus népballadák és a jó énekmondók iránt érdeklődjön. Kitartásának meg is lett a jutalma, amikor Klézsén rátalált Hodorog Lucára (Lőrinc Györgyné), a moldvai magyar folklórhagyomány élő forrására. Hangszalagra mondott, énekelt balladáit, énekei megtöltötték egy egész könyvet. A *Szeret vize martján. Moldvai csángómagyar népköltészet* című kötet azonban már csak a rendszerváltást követően, 1994-ben jelenhetett meg. A dallamok lejegyzését, sajtó alá rendezését ezúttal is Török Csorja Viola végezte el.

